

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2245/2013. számú ügyben**

Előadó: dr. Friedrich Ábel

Az eljárás megindítása

A korábbi évekhez hasonlóan idén is folytatom gyermekjogi projektmunkámat, amelynek középpontjába 2013 első félévében a gyermekek egészséges környezethez való jogát állítottam.

A projekt kiemelt vizsgálati területe a közoktatási intézményekben található élelmiszer-árúsító üzletekre, valamint áruautomatákra vonatkozó szabályozás a gyermekek egészséges fejlődésére kifejtett hatásának szempontjából.

Emellett hivatalomhoz több, különböző iskolákban működő élelmiszer-árúsító üzlettel összefüggésben érkezett panasz. A beadvány előterjesztője több budapesti kerületben, illetve budakörnyéki településen működő iskola büféjének árukínálatát sérelmezte. A panasz és a hozzá csatolt fényképek szerint a büfék sok édességet, egészségtelen rágcsalnivalót, továbbá cukrozott üdítőitalt forgalmaztak. A panaszos kifogásolta, hogy az iskolai büfék kínálata nem a gyermekek érdekét, valamint egészségét szolgálja, a szülők pedig hiába próbálják otthon az egészséges táplálkozásra nevelni gyermeküket, ha az iskolák – ahol a gyermekek a nap nagy részét töltik – elősegítik az ezzel ellentétes gyakorlatot.

Érintett alapvető jogok és alapelvek

- *az egészséghez való jog* (Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés: „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.”)
- *a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga* (Alaptörvény XVI. Cikk (1) bekezdés: „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”)

Alkalmazott jogszabályok

- a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet (EMMI rendelet)
- a népegészségügyi termékadóról szóló 2011. évi CIII. törvény (termékadó törvény)
- a Gyermek jogairól New York-ban 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (Gyermekjogi Egyezmény)

Megállapított tényállás

A vizsgálat módszere

A közoktatási intézményekben található élelmiszer-árúsító üzletekre (a továbbiakban: büfé), valamint áruautomatákra (a továbbiakban: automata) vonatkozó szabályok vizsgálata érdekében megkerestem az emberi erőforrások miniszterét. A minisztertől arról kértem tájékoztatást, hogy a gyermekek egészséges táplálkozásának biztosítása szempontjából megfelelőnek tartja-e a jelenlegi szabályozást, valamint érkeznek-e panaszok a minisztériumhoz a büfék árukínálatával összefüggésben.

A gyermekek számára egészséges élelmiszerek és árukészletek szakmai értékelésére az Országos Élelmezés- és Táplálkozástudományi Intézetet (a továbbiakban: OÉTI) kértem fel.

Az egyes közoktatási intézményekben üzemeltetett büfékkel összefüggésben tájékoztatást kértem a kazincbarcikai Szalézi Szent Ferenc Gimnáziumtól, a szegedi Alsóvárosi Általános Iskolától, valamint a budapesti Harmat Általános Iskolától. Megkeresésemben az alábbiakról

kérdeztem az iskolákat:

Milyen indokok miatt üzemeltetnek iskolájukban büfét, illetve automatát, és mikor kezdtek ezek működni? Az intézmény vezetője kikérte-e az árukínálatra vonatkozóan az iskola-egészségügyi szolgálat véleményét? Amennyiben igen, az iskola-egészségügyi szolgálat által jóváhagyott termékeket tartalmazza-e az árukészlet? Amennyiben nem, mely szempontok alapján állították össze az árukínálatot? Véleménye szerint összhangban van-e a büfé, valamint az automata üzemeltetésének módja és árukínálata az egészséges életmódra és nevelésre vonatkozó iskolai ismeretek tartalmával? Mely termékcsoportok találhatók a büfé, illetve az automata kínálatában? Mik az eladási tapasztalatok, mely termékeket, termékcsoportokat vásárolják leggyakrabban a tanulók? Mérik-e külön az automata villany-, vízfogyasztását és ennek költségeit, a rezsit megtéríti-e az üzemeltető az iskola részére a bérleti díjon felül, vagy ez be van építve a bérleti díjba? A büfénél, valamint automatánál keletkező hulladékot szelektíven gyűjtik-e, és ki fizeti e hulladék ártalmatlanítási költségeit? Van-e az intézményükben szelektív hulladékgyűjtési lehetőség?

Az írásbeli megkeresések mellett munkatársaim helyszíni vizsgálatot tartottak a budapesti Kós Károly Általános Iskolában, a Baross Gábor Általános Iskolában, valamint az ELTE Bárczi Gusztáv Általános Iskola és Gyógynevelési Módszertani Központban.

Az egészségügyért felelős államtitkár válasza

Az emberi erőforrások minisztere az egészségügyért felelős államtitkár útján válaszolt megkeresésemre.

Az EMMI rendelet étel- és ital-árusító üzletekre és áruautomatákra vonatkozó szabályozása a korábbi 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet előírásával megegyező működtetési követelményeket tartalmaz.

Előrelépést jelent az EMMI rendelet 129. § (4) bekezdésének az étel- és ital-árusító üzletekre és áruautomatákra is vonatkoztatható alábbi előírása: „*A nevelési-oktatási intézményben, valamint a nevelési-oktatási intézményen kívül a gyermekek, tanulók részére szervezett rendezvényeken a népegészségügyi termékadóról szóló 2011. évi CIII. törvény hatálya alá tartozó, továbbá alkohol- és dohánytermék nem árusítható.*” A termékadó törvényre hivatkozás azonban csak részben jelent megoldást az egészséges táplálkozásba nem illeszthető élelmiszerek iskolai környezetből való kiszorítására. A termékadó törvény ugyanis csak a csomagolt formában forgalomba kerülő élelmiszerekre vonatkozik, ugyanakkor egészségtelen élelmiszer ömlesztett formában vagy vendéglátó-ipari termékként továbbra is előfordulhat a kínálatban.

A Nemzetgazdasági Minisztérium (a továbbiakban: NgM) problémaként jelezte az Emberi Erőforrások Minisztériumának (a továbbiakban: EMMI), hogy a termékadó törvény hatálya alá tartozó termékek forgalmazásának tiltása az NgM-hez érkezett élelmiszeripari megkeresések szerint az iskolai büfék nagy részének további működését veszélyezteti, aminek következtében egyéni vállalkozók, kisvállalkozások mehetnek tönkre, munkahelyek szűnhetnek meg, valamint családok megélhetése kerülhet veszélybe.

A két tárca előzetes egyeztetést tartott, amely során mind az egészségügyi, mind az oktatási ágazat az EMMI rendelet szóban forgó előírásainak megtartását támogatta. Az NgM álláspontja szerint a jelenlegi előírás diszkriminatív, mivel a nevelési-oktatási intézmények közelében lévő étel- és ital-árusító üzletek kínálatát nem érinti. Az EMMI ezért felvetette a nevelési-oktatási intézmények meghatározott környezetében a szeszes ital árusítására vonatkozó tilalomhoz¹ hasonlóan a termékadó törvény hatálya alá tartozó termékek árusításának tilalmát.

A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet büfékre és automatákra vonatkozó előírásainak

érvényesülését és az előíráshoz kapcsolódó, az OÉTI honlapján elérhető, az iskolai büfék korszerű táplálkozásba illeszkedő választékának kialakításához készített ajánlás betartását az OÉTI az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat (a továbbiakban: ÁNTSz) területi szerveivel együttműködésben több alkalommal – 2006-ban, majd az iskolai táplálkozás-egészségügyi környezetre vonatkozó felméréshez kapcsolódóan 2008-ban – vizsgálta. A felmérések eredményei azt mutatták, hogy az egészségtelen élelmiszerek árusításának visszaszorítására a vizsgálat idején hatályban lévő jogi szabályozás nem volt teljes mértékben elegendő. Az államtitkár álláspontja szerint a kérdés megfelelő rendezéséhez, így a táplálkozás-életteni szempontból nem elfogadható élelmiszerek iskolákban történő forgalmazásának megszüntetésére, az iskolákban nem árusítható élelmiszer-kör bővítésének *jogszabályban történő rögzítése szükséges.*

A táplálkozás-egészségügyi követelmények teljesülésének vizsgálatát jelenleg a népegészségügyi szakigazgatási szervek és a járási népegészségügyi intézetek végzik. Az államtitkár szerint a büfék és az automaták árukínálatára vonatkozó rendelkezések betartásának ellenőrzésére – az iskola-egészségügyi szolgálat közreműködése mellett – indokolt jogszabályban felhatalmazni a népegészségügyi szakigazgatási szerveket, illetve a járási népegészségügyi intézeteket is. A büfék és automaták árukínálatára vonatkozóan panasz, közérdekű bejelentés sem az Emberi Erőforrások Minisztériumához, sem az Országos Tisztifőorvosi Hivatalhoz (a továbbiakban: OTH), sem az OÉTI-hez nem érkezett.

Az államtitkár arról is tájékoztatót, hogy – az országos tisztifőorvosi ajánlás szakmai tartalmára alapozva – elkészült a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló EMMI rendelet tervezete. A jogszabálytervezet előkészítése során a szakmai koncepció tárgyában az Egészségügyért Felelős Államtitkárság 2012. év folyamán számos alkalommal egyeztetett az érintett társtárcákkal, szakmai- és társadalmi szervezetekkel, közétkeztetési szolgáltatást nyújtó cégekkel.

A széles körű egyeztetés eredményeként kialakított jogszabálytervezetet a tárca 2013. május 10-i határidővel közigazgatási (és társadalmi) egyeztetésre bocsátotta, a tervezet az EMMI honlapján² érhető el.³

Az OÉTI válasza

Az OÉTI 2008-ban az Országos Iskolai Menza Körkép vizsgálat keretében az ÁNTSz-szel együttműködve felmérte az iskola büfék és automaták kínálatát. Megállapították, hogy a 2005-ben útjára indított Egészséges Iskolabüfé program a korábbiakhoz képest javított az iskolabüfék helyzetén: a célkitűzések az iskolák 78%-ában részben vagy teljesen megvalósultak: az iskolák 75%-a árusított gyümölcsöt és 90%-ukban szénsavas és szénsavmentes ásványvíz is kapható volt.

Ugyanakkor az egészségtelen választék továbbra is megmaradt, a büfék 75%-a árusított szénsavas cukrozott üdítőitalt és a korábbiakhoz képest újdonság, hogy az iskolai büfék átlagosan közel negyedében kapható volt energiatartalma.

Az iskolai automaták esetében nem tapasztaltak kedvező tendenciát, az automaták 2%-ának kínálatában szerepelt gyümölcs, az automaták felénél kávé, 3%-uknál pedig energiatartalma.

Ennek a vizsgálatnak a megismétlése – Menza2013 címen – az OÉTI szakmai irányításával, az OTH és a népegészségügyi szakigazgatási szervek közreműködésével ez év április közepén indult. Legkésőbb 2013 szeptemberében – országos reprezentatív mintaként – világos kép adható a jelenlegi helyzetről, illetve tudományos alapossággal nyomon követhetőek lesznek a változási irányok is.

Az OÉTI a 2009-2010-es tanévben elvégezte a WHO-COSI⁴ vizsgálatot, a hazai 7 éves

korú gyermekek reprezentatív országos felmérését, amelynek célja a gyermekkori elhízás hazai előfordulási gyakoriságának (prevalenciájának) nemzetközi előírások alapján, egységes eszközökkel végzett vizsgálata volt. Ennek keretében a büfék és az automaták választékát is felmérték. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a COSI-ban részt vevő iskolák felében megtalálhatók a cukrozott üdítőitalok, 51%-ában cukorka, csokoládé és egyéb édesség, 36%-ában chips és egyéb sós snackek, 2%-ában pedig energiatital is. Ezek az eredmények azért is figyelemreméltóak, mert a vizsgálatban általános iskolák vettek részt. 100%-os gyümölcslevet csak az iskolák 30%-ában, tejet 38%-ában, joghurtot pedig 29%-ában árultak. Az eredményeket a 2008-as vizsgálat eredményeivel összehasonlítva romló tendencia figyelhető meg.

Az OÉTI ebben az évben negyedszerre szervezte meg az egészséges folyadékfogyasztást népszerűsítő HAPPY-hetet⁵, amely idén közel 40.000 gyereket érintett. A HAPPY program során elemzett iskolai regisztrációs kérdőívek alapján a résztvevő iskolák 55%-ában – büfében vagy automatában – árusítanak cukrozott üdítőitalt.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy a 2005/2013. számú⁶, az Egészségügyi Közlönyben megjelent OÉTI ajánlás „az iskolai büfék korszerű táplálkozásba illeszkedő választékának kialakításához” – 7 év távlatából – nem hozta meg a kívánt eredményt.

Időközben megjelent a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet, amely a 129. § (4) bekezdésében egyebek mellett előírja, hogy a termékadó törvény hatálya alá tartozó termékek nem árusíthatók a nevelési oktatási intézményben. Ez egyrészt előrelépést jelent, viszont csak a csomagolt termékekre vonatkozik, holott ömlesztett formában a bizonyítottan egészségtelen összetevőt tartalmazó termék éppoly egészségtelen, mint csomagolt. A jogi szabályozás fontosságát a „Magyarország Nemzeti Táplálközpolitikájának 2010-2013. évekre szóló Cselekvési Terve” is hangsúlyozza. Ezen túlmenően számos nemzetközi példa is található arra vonatkozóan, hogy az iskolabüfék és automaták kínálatát különböző rendeletekkel szabályozzák.

A szegedi Alsóvárosi Általános Iskola válasza

Az iskolában büfé nem üzemel, automatákat 2009-ben helyeztek ki: egyrészt büfé pótlására, mivel a diákok tanítási időben engedély nélkül nem hagyhatják el az épületet, másrészt az automata üzemeltetése bevételt jelent az intézmény számára. Az iskolában két élelmiszer-, valamint egy italautomata működik. Az egyik élelmiszer- automata finompékárut, a másik gabonaterméket (müzliszeletek), snacket (pörkölt magok), édességet (összesen kettőféle csokoládét), szőlőcukrot és rostos üdítőt árul, az italautomata szénsavmentes ásványvizet, valamint gyümölcslevet értékesít. Az intézmény üzemeltetője a bérleti szerződések kötésekor kikérte az iskola-egészségügyi szolgálat véleményét, ezeket az állásfoglalásokat az üzemeltető csatolta leveléhez. Az automaták többsége a javasolt árukészletet árusítja. Ez alól kivételt képez a csokoládé (kétfajta), valamint a finompékáru mellett megtalálható édes péksütemény. Az üzemeltetők mind az iskolaorvos javaslatára, mind az iskolavezetés kérésének megfelelően törekszenek az egészségesebb termékek forgalmazására. A tanulók csokoládét és müzliszeletet vásárolnak leggyakrabban. Az iskola az automaták bérleti díjába építette be a rezsit, az automatáknál keletkező hulladékot nem gyűjtik szelektíven. Az intézményen belül szelektív hulladékgyűjtésre részben van csak lehetőség.

A budapesti Harmat Általános Iskola válasza

Az iskolai büfé 20 éve működik, kialakítását a szülők igényelték, mivel nem minden gyermeket fizettek be az iskolai étkezésre. Az iskola-egészségügyi szolgálattól az iskola vezetője véleményét kért a büfé árukínálatára vonatkozóan, majd egyeztettek az üzemeltetővel. A büfé

üzemeltetője minden javaslatot szívesen fogadott, és azóta is a javaslatok szerinti élelmiszereket lehet megvásárolni nála. Az iskola a szülői munkaközösséget is bevonta az egyeztetésbe, a munkaközösség árukészletre vonatkozó javaslatát eljuttatta a büfésnek.

Az árukínálat az iskola igazgatójának véleménye szerint, ha nem is teljesen, de összhangban van az egészséges életmódra nevelés iskolai ismereteinek tartalmával. A büfé magas rosttartalmú péksüteményeket, helyben sültt pékárukat, alacsony zsírtartalmú felvágottakat, sok zöldséggel, sajttal készített szendvicseket, gyümölcsjoghurtokat, tejes desszerteket, Túró Rudit, rostos ivólevet, szénsavmentes és szénsavas ásványvizet, zöldsalátákat, és almát árul. A kínálatban ezek mellett szerepel hot dog, pizza, kakaós tekercs, pizzás tekercs, fánk, percc és minimális mértékben édesség is. Az egészséges élelmiszereken kívül az előbb említetteket is szívesen vásárolják a tanulók. A büfé gyümölcskínálata nem gazdag. Az iskola már évek óta kapcsolatban áll a Szatmári Ízek Kft-vel, ami rendszeresen ellátja a tanulókat gyümölcscsel és gyümölcskészítményekkel.

A keletkező hulladékot a diákok szelektíven gyűjtik. Ebben az iskola tözsomszédságában elhelyezett hulladéksziget nagy segítség. Az iskola – ökoiskola lévén – palackzsugorítót bocsátott a szülők rendelkezésére. A műanyag palackokat külön erre a célra kapott zsákokba gyűjtik a diákok. A büfében keletkező többi hulladékot háztartási hulladékként szállítják el hetente kétszer.

A büfé és az automata villany- és vízfogyasztása, valamint a fűtési energia díját a szerződésben szabályozzák a felek. A büfé üzemeltetője a bérleti díjba építve havonta, az automata üzemeltetője a bérleti díjon felül számla ellenében fizeti meg a felmerülő rezsiköltségeket.

Az igazgató válaszához csatolta az iskola-egészségügyi szolgálat véleményét. A levél szerint a védő az ombudsmani megkeresésre megvizsgálta a büfé kínálatát, és azokkal összefüggésben az alábbi észrevételeket tette: *„Az iskola és az egészségügyi szolgálat munkájában mindig a jó kapcsolatra és együttműködésre tett törekvéseket, ebből következően az iskolai büféről is rendszeres konzultáció zajlik. A büfében árusított élelmiszerekkel kapcsolatban folyamatos egyeztetés valósul meg, bevonva a működtetőt is, és természetesen figyelembe véve a tanulók igényeit is. A kínálat kialakításában elsősorban a helyes táplálkozást vettük, és vesszük alapul, hogy a megvehető élelmiszerek tükrözzék a tanulók felé a felvilágosító órákon és a tananyagokban szereplő információt. Természetesen hangoztatjuk, hogy a legfontosabb a szülő által csomagolt megfelelően összeállított tizórai a ténylegesen elvárt. Ezek alapján elsősorban zöldségekkel dúsított szendvicsek és péksütemények, gyümölcsök, gyümölcslevek, cukor tartalom nélküli szénsavmentes italok, tejalapú élelmek (Túró Rudi, tejszelet), és édességek kaphatók. A mostani egyeztetés alkalmával jelzést tettem a büfé működtetője felé a cukorkák és a csokoládék jelentős mennyisége és káros volta miatt, és megállapodás született a mérséklésre, illetve a más élelmiszerekkel történő helyettesítésre. Úgy vélem az iskolai büfé teljes mértékben megfelel az egészséges táplálkozásban leírtaknak és elvárásoknak.”*

A kazinbarcikai Szalézi Szent Ferenc Gimnázium válasza

A Szalézi Szent Ferenc Gimnázium – jogelőd nélkül – 2011. augusztus 31-én kezdte meg működését, azonban ugyanebben az épületben és ugyanezzel a büfével korábban 45 éven át a Ságvári Endre Gimnázium működött. Az igazgató ezért mindkét középiskola büféje helyzetéről tájékoztatott. Az újonnan megalakult intézmény – a megalakulása óta eltelt rövid idő miatt – azonban még nem tette meg a szükséges lépéseket. Az iskolában tanuló 600 diák fele veszi igénybe a menzai szolgáltatásokat, a többiek számára ebédidőben meg kellett oldani az ételvásárlás lehetőségét. Sok diák reggeli nélkül érkezik iskolába, számukra reggeli és tizórai lehetőségét is biztosítani kell. E célból 1991. szeptember 1-jétől egyéni vállalkozó által

működtetett iskolai büfé működik a gimnáziumban. 2005-től italautomata is működik, amely teát, kávét és üdítőitalt forgalmaz, működtetése a büfé által lefedetlen időszak ellátásának megoldása érdekében vált szükségessé. A Ságvári Endre Gimnázium 2006-ban szerezte be az iskola-egészségügyi szolgálat véleményét, a szülői munkaközösség 2006. február 9-én fejtette ki álláspontját, majd a szülői munkaközösség és a diákönkormányzat nyilatkozott a büfé nyitva tartásáról, és az iskolaszék is tárgyalta a büfé üzemeltetését. Az újonnan alakult Szalézi Gimnázium folytatta elődjének gyakorlatát, ugyanazzal az üzemeltetővel működteti a büfét és az automatát, a kínálatban nem történt változtatás.

A büfé az iskola-egészségügyi szolgálat véleményének figyelembevételével alakította ki kínálatát, az megfelel az iskola-egészségügyi szolgálat véleményének. A büfé kínálata – az iskola egészségügyi szolgálat által adott szakvélemény, a szülői, iskolaszéki és diákönkormányzati véleményezésből kiindulva – összhangban van a gimnázium egészséges életmódra nevelés pedagógiai programjában meghatározott elvekkel és nevelésük tartalmával. Az intézmény igazgatója folyamatosan figyelemmel kíséri az egészséges termékkör forgalmazását és észrevételeit közli a működtetővel. A büfé kínálatának kialakításakor az iskola-egészségügyi szolgálat véleményének figyelembevételével az iskola bekérte a büfé üzemeltetőjének a termékek körére vonatkozó javaslatát, ennek jóváhagyásával történt az árusított termékkör kialakítása.

A büfében árult termékcsoportok: szendvicsek: teljes kiőrlésű, ill. vizes zsemleléből készült, margarin, baromfi párizsi, pulykasonka, szalámi, sajt, zöldségek (paprika, uborka, paradicsom) hozzáadásával; tejtermékek: joghurt, túró rudi, tejberizs; édességek: müzli szelet, teljes értékű gabonaszelet, csoki, cukorka; nassolnivaló: ropi, napraforgó, mogyoró, puffasztott rizs, abonett, sajtos, hagymás, kukoricaalapú puffancs, aszalt gyümölcsök; italok: 100%-os gyümölcslé, ice tea, dobozos ivólevek, ásványvíz (szénsavas üdítőt és energiatalt az intézmény vezetőjével és az iskola-egészségügyi szolgálattal történő egyeztetés alapján a büfé nem forgalmaz); gyümölcsök: alma, narancs. A fent felsorolt termékeket a büfében vásárló tanulók általában szívesen fogyasztják. A büfé és az italautomata energiafogyasztása külön nem mérhető, a költségeket a havi bérleti díjban téríti meg az üzemeltető. A hulladékokat szelektíven gyűjti a büfé, az italautomata hulladékkezeléséről nincs az iskolának információja. Az iskola szelektíven gyűjti a hulladékot a parkoló területén elhelyezett szelektív sziget adottságainak felhasználásával, de az iskola folyosóin és tantermeiben még nincsenek szelektív gyűjtőpontok. A szelektív hulladékgyűjtés a konyhai személyzet és a takarítók feladata. A büfé kínálatának kialakításával kapcsolatban fellelhető dokumentumokat az igazgató tájékoztatásához mellékelte.

Az ELTE Bárczi Gusztáv Általános Iskola és Gyógynevelési Módszertani Központ helyszíni vizsgálatának tapasztalatai

Az intézményben büfé nem üzemel, a korábban működő büfé gazdasági okok miatt megszűnt. Az általános iskolás gyerekek a büfé üzemelésének ideje alatt csak reggel érkezéskor, valamint az iskolából való távozáskor vásárolhattak. Az igazgató tájékoztatása szerint az üzemeltetővel egyeztetett termékkör árusításának ellenőrzése nem volt zökkenőmentes (gondot okozott például a rágógumi).

A Baross Gábor Általános Iskola helyszíni vizsgálatának tapasztalatai

Az intézményben büfé nem üzemel, az épület felújításával együtt járó munkák miatt szűnt meg. Az igazgató tájékoztatása szerint a kínálatot szinte teljesen az üzemeltető állapította meg, az iskola kizárólag a rágógumi és a nyalóka forgalmazását tiltotta be a termékek balesetveszélyessége miatt.

A Kós Károly Általános Iskola helyszíni vizsgálatának tapasztalatai

Az iskolában büfé üzemel, amelyet a felső tagozatos tanulók használhatnak. (Az alsó tagozatos tanulókat a tanárok nem engedik a büféhez. Ezt a szabályt a szülők úgy kerülik ki, hogy a reggeli érkezéskor vásárolnak a büfében a gyermekek részére.) Nyitvatartási ideje: 7:30-13:00. A büfé üzemeltetője szerződésben áll a Fornetti céggel, amely süteményt, pultot, eszközöket biztosít részére, termékeinek eladásáért cserébe. Az iskola igazgatója a kínálatból kitiltotta a szénsavas, cukrozott italokat (Cola, Fanta, Sprite stb.), a magas cukortartalmú péksüteményeket, illetve egyes fornettis pékárukat.

Az így kialakított árukínálat a következő: helyben készített szendvicsek: sonkás, szalámis, párizsis, sajtos, pulykamelles, rántott sajtos/húsos, melegszendvics, pizzaszelet; tejtermékek: gyümölcsjoghurt, pudingok, túró rudi, túró pont, tejszelet, tejberizs; fornettis pékáruk; üdítők: Nester, Cappy italok, Sió gyümölcslevek, ice tea, Kubu, ásványvíz; csokoládék, müzliszeletek: Boci Aero, Bounty, Kit-Kat, Mars, Snickers, Twix, 3Bit, Győri édes jóreggelt, M&M's, Bake Rolls, Kinder Bueno, Tic-Tac, Mexicorn, Sport szelet, Milky Way, Nesquick Milka Wafelini Cerbona szelet, Ropi. Az eladási tapasztalatok szerint délelőtt leginkább italokat és szendvicseket, délután (ebéd után) pedig csokoládékat vásárolnak a tanulók. Az igazgató szerint nehézséget jelent, hogy az iskolával szomszédos épületben élelmiszerüzlet üzemel; ott minden olyan terméket megvásárolhatnak a tanulók, amit a büfé nem árusít. Az igazgató többször átment az üzletbe egyeztetést folytatni erről, eredménytelenül. A büfé kínálatát kizárólag az üzemeltető és az igazgató szempontjai alapján alakították ki, azt az iskola-egészségügyi szolgálat nem véleményezte.

A vizsgálat megállapításai

I. Hatásköröm tekintetében

Feladat- és hatáskörömet, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) határozza meg. Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint valamely hatóság, illetve közszolgáltatást végző szerv (a továbbiakban együtt: hatóság) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

Az Ajbt.) 18. § (4) bekezdése szerint pedig az alapvető jogok biztosja a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Vizsgálat lefolytatásának lehetőségét az Ajbt. 20. § (1) bekezdése biztosítja számomra. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdése szerint a biztos tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak a védelmére.

II. A vizsgált alapjogok tekintetében

Az alapvető jogok biztosja egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, tárgyilagos és semleges módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget megbízatásának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként

támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V.11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”.

Az Alaptörvény XX. cikk (1) és (2) bekezdése alapján mindenkinek joga van a *testi és lelki egészséghez*, ennek az alapjognak az érvényesülését pedig Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő.

Az Alkotmánybíróság a testi és lelki egészség kifejezést a WHO alkotmányában szereplő definícióval összhangban – a 43/2005. (XI. 14.) határozatában – olyan testi és szellemi állapotnak tekinti „amely lehetővé teszi a társadalomban való minél hosszabb és testi-lelki gondoktól mentes életet”. Az egészséghez való jog szélesebb jelentéssel bír annál, minthogy csupán az egészségügyi ellátáshoz való jogra vonatkozzék, így magában foglalja az olyan intézkedések és körülmények alkotmányos védelmét is, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy az egyén a társadalomban ténylegesen minél hosszabb ideig testi és lelki gondoktól mentes életet élhessen.

Az Alkotmánybíróság több határozatában értelmezte a *legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog* tartalmát, és mindezekre az értelmezésekre álláspontom szerint – függetlenül attól, hogy „legmagasabb szintű” jelző az Alaptörvényben már nem kapott helyet – továbbra is lehet hivatkozni.⁷ Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint a (legmagasabb szintű) testi és lelki egészséghez való jogként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez.

Az egészséghez való jog önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, az Alaptörvénybe foglalt állami kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget is, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

A gyermekek koruknál fogva a társadalom azon csoportjaihoz tartoznak, amelyeknek jog- és érdekvédelemre való képessége gyengébb, mint más társadalmi csoportoké, ezért alkotmányos jogaik védelme fokozott figyelmet és intézkedési, beavatkozási hajlandóságot követel az állam részéről. A *gyermeknek a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz* való jogát az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése deklaráálja. Főszabályként a gyermeket minden olyan alapvető jog megilleti, ami bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam köteletségét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődésének intézményes védelmére.⁸ A gyermek, mint az alapjogok alanya

oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében. Ezt az alaptételt megtaláljuk a Gyermejjogi Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre születése előtt és születése után egyaránt.

A *gyermek jogairól szóló ENSZ egyezményt* az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án egyhangúan fogadta el és 1990. szeptember 2-án lépett hatályba. A következő évtizedben az ENSZ tagállamai – két ország kivételével – ratifikálták. Ezzel az Egyezmény a legszélesebb körben elismert nemzetközi emberi jogi szerződéssé vált. Magyarország, mint az Egyezményt ratifikáló országok egyike, nemzetközi kötelezettséget vállalt arra, hogy érvényesíti a gyermekek alapvető jogait és gyakorlatban alkalmazza az egyezmény előírásait.

Az Egyezményben részes államok a dokumentum 24. cikkében elismerték a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint azt, hogy orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen. Az Egyezmény ratifikálói erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételére irányuló jogától.

A fenti jog teljes körű megvalósításának biztosítására a részes államok vállalták, hogy alkalmas intézkedéseket tesznek különösen arra, hogy küzdjenek a betegség és az *alultápláltság ellen, valamint tájékoztassák a társadalom valamennyi csoportját és különösen a szülőket és a gyermekeket a gyermek egészségéről és táplálásáról.*

III. Az ügy érdemében

III.1. Magyarország Nemzeti Táplálközpolitikájának 2010-2013. időszakra készített cselekvési tervének⁹ iskolai büfékre vonatkozó része

A 2008-ban végzett táplálkozás-egészségügyi vizsgálat részeként – az egészséges büfék választékára vonatkozó ajánlást tartalmazó 32/2005. (XII. 22.) OM rendelet óta harmadszor – az OÉTI és az ÁNTSZ közreműködésével felmérték az iskolai büfék választékát. Összességében elmondható, hogy az iskolák 78%-ában az ajánlás részben vagy teljesen megvalósult, de az egyes régiók között jelentős eltérések tapasztalhatók. Kedvező, hogy a vonatkozó rendelet hatására fokozatos javulás érzékelhető egyes termékcsoportokban (teljes kiőrlésű gabonafélék, zöldség a szendvics részeként, friss gyümölcs, ásványvíz).

Ugyanakkor a büfék háromnegyede árusít szénsavas cukrozott üdítőitalt, több mint fele kólát, 70%-a sós nassolnivalókat. Emellett 75%-ban megtalálhatók a kínálatban a zsíros felvágottakat tartalmazó szendvicsek is. Az iskolák egyharmadában étel- vagy italautomata működik, melyek többsége a tanulók számára is hozzáférhető. Átlagosan minden ötödik automata kínálatában szerepel kóla, 3%-ában energiatital, gyümölcsöt viszont mindössze az automaták 2%-a árusít.

A 2008-as felmérés rámutatott arra is, hogy az iskolák mindössze 15%-a vett részt az iskolatej programban, és a tanulók ingyenes zöldség- és gyümölcsellátásáról az intézmények 14%-ában tudtak csak gondoskodni, csaknem teljes egészében a menzához kapcsolódóan. A vizsgált iskolák 64%-ában csak az illemhelyen volt ingyenes ivóvíz-fogyasztási lehetőség.

Az iskolai étel/ital-automaták kínálatának jogi szabályozása, azokban a gyümölcs, zöldség, ásványvíz árusításának növelése, és a cukrozott üdítők, tea, kávé, energiatalok értékesítésének visszaszorítása hatásos tényező a gyermekek elhízásának megelőzésében. Az iskolai étel- és ital-automaták választékára vonatkozóan hazánkban jelenleg nincs jogi szabályozás annak ellenére, hogy az iskolákban ezek az automaták igen elterjedtek.

Az utóbbi időszakban a fiatalok körében népszerű energiatalok többféle változatban található meg a kereskedelmi forgalomban. A készítmények többek között dextróz, citromsav, taurin, koffein, só, guarana mag, színezék felhasználásával készülnek, ezek élelmiszerekben történő alkalmazása megengedett. Az energiatalok laboratóriumi vizsgálatának eredménye szerint egyes terméktípusok 298 mg/doboz koffeint tartalmaznak, ami megközelítőleg 3-4 csésze feketekávénak felel meg. Koffeintartalmú ital fogyasztásához nem szokott egyének, gyermekek esetében e mennyiség egyszerre történő fogyasztása előidézheti a koffein-túladagolás tüneteit, amely esetén erős hányinger és hányás, mellkasi fájdalom, szapora pulzus, nyugtalanság, álmatlanság és esetenként pánikroham alakul ki.

Az elmúlt évben elvégzett országos iskolai táplálkozás-egészségügyi felmérésből ismert, hogy az iskolai büfék közel egynegyedében, és az iskolai automaták 3%-ában kapható energiatal. A magas koffeintartalmú, és egyéb, a koffein hatását felerősítő összetevőket is tartalmazó energiatalok iskolákban történő árusítása gyermekek számára egészségügyi szempontból nem támogatható. A jogszabály megalkotásához első lépésként meg kell teremteni a megfelelő jogi (törvényi) háttérrel. A feladat végrehajtásához javasolt az egészség- és oktatásügyi kormányzat (EMMI) mellett az alábbi szereplők bevonása: OÉTI, ÁNTSZ, önkormányzatok, Magyar Ital- és Áruautomata Szövetség.

III.2. A közétkeztetéssel kapcsolatos 2010-es ombudsmani vizsgálat

A közétkeztetést átfogóan vizsgáló eljárásomat lezáró jelentésemben¹⁰ a büfékkel kapcsolatosan a következőket állapítottam meg: „Az iskolai büfékkel összefüggésben rögzítenem szükséges, hogy mivel azok a közoktatási intézményekben elsősorban az iskolába járó gyermekek és alkalmazottak étkezéssel kapcsolatos szükségleteit elégítik ki, ezért álláspontom szerint erre a kereskedelmi egység tekintetében a vonatkozó szabályok figyelembevételkor e tényt nem lehet figyelmen kívül hagyni. A szolgáltatást igénybevevők köre miatt indokoltnak vélem ezen üzletekre a közétkeztetésre vonatkozó élelmiszer minőségi szabályok hatályát kiterjeszteni. Így a büfé kínálatánál is érvényesülhetnek a táplálkozás egészségügyi előírások, amelynek keretében szükséges az ott árult élelmiszerek és italok (energia italok) körének meghatározása.” Jelentésem összefoglaló részében pedig kiemeltem: „Minden társadalom törekvése, hogy a következő nemzedékekről előre próbál gondoskodni: javakat tartalékol számukra, óvja egészségüket, fizikailag és szellemileg igyekszik felkészíteni őket a felnőtté válásra. Fogyó népességű és egyszerre gazdasági válsággal küszködő társadalmunkban különösen fontos, hogy a gyermekek, a felnövő generáció egészsége – mely nem a betegség hiányát, hanem testi-szellemi-szociális jólétet jelent – meghatározó szerepet töltsön be például a közétkeztetésükről való gondoskodás tekintetében is.”.

Korábbi vizsgálatom idézett megállapításai alapján felkértem a Kormányt, hogy kezdeményezze a közétkeztetésre vonatkozó szabályrendszer átfogó felülvizsgálatát és megfelelő szintű rekodifikációját.

III.3. A hatályos szabályozás és érvényesülése

A közoktatási intézményeken belüli büfékre, valamint áruautomatákra vonatkozó rendelkezéseket az EMMI rendelet tartalmazza. E rendelet 130. § (2) bekezdése szerint¹¹ ha a nevelési-oktatási intézmény fenntartója vagy az intézmény vezetője – amennyiben erre az intézmény alapító okirata feljogosítja – megállapodást kíván kötni az intézményben üzemelő élelmiszerárúsító üzlet vagy áruautomata működtetésére, döntéséhez beszerzi az iskola-egészségügyi szolgálat szakvéleményét. Az iskola-egészségügyi szolgálat abban a kérdésben foglal állást, hogy az árukínálat megfelel-e az egészséges táplálkozásra vonatkozó

ajánlásoknak, továbbá hogy tartalmaz-e olyan terméket, amely alkalmas lehet a tanuló figyelmének, magatartásának olyan mértékű befolyásolására, hogy ezáltal megzavarja a nevelési-oktatási intézmény rendjét, vagy rontja a nevelő-oktató munka hatékonyságát.

A nevelési-oktatási intézmény fenntartója, vezetője csak abban az esetben köthet szerződést a működtetésről, ha az iskola-egészségügyi szolgálat az árukészletet az egészséges táplálkozásra vonatkozó ajánlások szempontjából megfelelőnek minősítette. Ettől csak abban az esetben térhet el, ha az iskolai, kollégiumi szülői szervezet a szerződés megkötését támogatja.¹²

A jogszabály az OÉTI „Az iskolai büfék korszerű táplálkozásba illeszkedő választékának kialakításához” című¹³ ajánlására utal, amely az iskolai büfék kínálatára vonatkozó javaslatokat tartalmazza.

Az ajánlás érvényesülésével kapcsolatban két alapvető kritika fogalmazható meg. Egyrészt megállapítható, hogy a büfé kínálatának az ajánlással való egyezőségét az iskola-egészségügyi szolgálat ellenőrzi. A vizsgálatom során megkeresett iskolák egészségügyi szolgálatai az üzemelő büfék tekintetében minden esetben a büfé termékkörének alkalmasságát állapították meg, s ez azoknál az intézményeknél is így volt, ahol ez csak részben valósul meg.¹⁴ Tekintettel arra, hogy a jelenlegi szabályozás az OÉTI ajánlásnak való megfelelés szempontjából nem tartalmaz kötelező előírást, hanem a kínálat értékelését az iskolákra bízta, az ajánlásban foglaltak érvényesülését tekintve *felmerül az önkényes jogértelmezés és joggyakorlás lehetősége*.

Másrészt a hatályos szabályozás lehetővé teszi az OÉTI ajánlásának megkerülését, hiszen a szülői szervezet támogatása esetén akkor is engedi a szerződés megkötését, ha az iskola-egészségügyi szolgálat szakvéleménye szerint a büfé és/vagy az automata árukínálata nem felel meg az OÉTI ajánlásának.

III.4. A gyermekek egészséges étkezésével összefüggő elvárások

1. Az Alaptörvény XVI. Cikk (1) bekezdése a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogát rögzíti, kimondva, hogy *minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz*. A szakirodalom szerint „a gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.”¹⁵

Az egészséges étkezés hatása a gyermekek megfelelő fejlődésére és az egészség megőrzésére orvosilag sokszorosan alátámasztott tény. Az OÉTI iskolai büfék számára készített ajánlásának előszava a kérdésről a következőket tartalmazza: *„A gyermekek egészséges táplálkozása kiemelkedően fontos, hiszen nemcsak testi és szellemi fejlődésük, növekedésük érdekében szükséges gondosan meghatározni a naponta fogyasztott energia- és tápanyagmennyiséget, valamint az ezeket tartalmazó élelmiszereket, hanem arra is kell gondolni, hogy a kisgyermekkorban megismert, megszokott, megkedvelt élelmiszereket, ételeket keresi az ember felnőtt korában is. Másrészt sok felnőtt már nehezen ismerkedik, barátkozik meg azokkal az értékes táplálékokkal, amelyeket nem fogyasztott gyermekkorban, így aztán soha életében nem fogja szeretni például a gyümölcsöket, vagy a főzelékeket, vagy a tejet és tejtermékeket, ezért mindig fennáll majd a különféle tápanyaghiányok veszélye, illetve a nem megfelelő táplálkozással összefüggő betegségek kialakulásának fokozott kockázata. A gyermeket könnyű megtanítani az egészséges táplálkozásra, ebben nagy szerepe lehet a család táplálkozásának, táplálkozási szokásainak, az édesanya készségének és tudásának. Ugyanígy fontos szerepe van az iskolai közétkeztetésben adott ételeknek, valamint az iskolai büfék kínálatának. Ha a gyermek az iskolai oktatás során elsajátítja az egészséges táplálkozás ismereteit és azokat az ételeket találja az*

étteremben, illetve élelmiszereket a büfében, amelyek rendszeres, mindennapi fogyasztására van szükség, akkor az iskola nemcsak oktatja, hanem meg is teremti a gyermekek számára az egészséges táplálkozás lehetőségét.”¹⁶

A gyermekek egészséges étkeztetése és ezáltal a gyermekek egészsége olyan kiemelkedő érdek, amelynek védelme érdekében az Alaptörvény alapján az államnak cselekednie kell. Az állam részéről a szabályok megalkotásán és betartatásán alapuló védelem azért is elengedhetetlen, mivel a gyermekek egészségéhez kapcsolódó érdekekkel szemben áll az üzemeltetők gazdasági érdeke. Az üzemeltetők célja a gazdasági haszonszerzés: ennek figyelembevételével alakítják ki az árukészletet, előnyben részesítve természetesen a gyermekek által kedvelt és szívesen vásárolt termékeket.

Amennyiben a termékkínálat pusztán a „piaci folyamatok eredményeként” alakul ki, a tanulók általános választása lesz a meghatározó. A gyermekek preferenciája sok összetevőn múlik. A gyermekek étkezésével és étkeztetésével összefüggésben a Baranya Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Szakigazgatási Szervének honlapja – prezentáció¹⁷ formájában – az alábbiakat tartalmazza:

„Az élelmiszert gyártó cég célja: minél többet eladni. A reklám életérzést közöl, kialakít egy addig nem létező szükségletet, egy hiányérzetet, amit a termék megvásárlásával elégíthetünk ki. Ez a szükséglet nem élettani szükséglet. A gyermekek valódi szükséglete, hogy a fejlődésükhöz szükséges tápanyagokat tartalmazó élelmiszereket, ételeket nekik megfelelő mennyiségben fogyaszthassák. A reklámokban szereplő élelmiszerek többnyire nem ilyenek. Zömében magas a cukor-, zsiradék-, tartósítószer-, adalékanyag-, íz-fokozó-, tartósítószer-tartalom nagy mennyiségben van bennük. A felnőtteknek is a gyermeki énjére hat a legtöbb reklám, nem az intellektusra. Természetes, hogy a gyermekek az érzékszerveik alapján döntenek. A szülő dolga, hogy meghatározza a mértéket. Ha a gyermekeken múlna, sokan csak a reklámok által trendivé tett élelmiszereket fogyasztanák. Nem is tehetjük őket ezért felelőssé, hisz gyerekek.” A gyermekek választását a dokumentum a mesterségesen kialakított ízekkel is magyarázza: *„A Chips-ben annyi az ízfokozó, hogy a hagyományos íze sokszor már nem is érezzük. A meggy aromának intenzívebb íze van, mint a friss meggynek.”¹⁸*

Tekintettel arra, hogy a gyermekek egészséges étkezésére az iskolákban elérhető ételek komoly befolyást gyakorolhatnak, továbbá a gyermekkori helyes étkezés szerepe meghatározó, e tevékenység gyakorlását – a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való alapjogára tekintettel – nem szabad pusztán a piaci folyamatok függvényévé tenni.

Az iskolákban elérhető élelmiszerek tekintetében az egészségügyi szempontoknak kell elsőbbséget élveznie. Az üzemeltető, valamint az iskola¹⁹ gazdasági érdeke kizárólag ennek az alapjognak az érvényesülése mellett vehető figyelembe.

Elfogadhatatlan ezért, hogy az iskolákban üzemelő büfék árukínálatának az OÉTI által lefektetett, az egészséges táplálkozást szem előtt tartó szabályainak való megfeleltetésére nincs garanciát nyújtó jogi szabályozás. *Ez az állapot a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való alapjogával, valamint az egészséghez való alapjoggal összefüggésben visszásságot okoz.*

Fentiekre tekintettel egyetértünk az egészségügyért felelős államtitkár tájékoztatásában ismertetett véleményével: *„a táplálkozás-élettani szempontból nem elfogadható élelmiszerek iskolákban történő forgalmazásának megszüntetésére, az iskolákban nem árusítható élelmiszerek köre bővítésének jogszabályban történő rögzítése szükséges.”*

2. Az egyik helyszíni vizsgálat alkalmával az igazgató arról tájékoztatta munkatársaimat, hogy az iskolai büfében nem árusított termékeket a tanulók az iskolával szomszédos épületében működő élelmiszerüzletben vásárolják meg. Az egészségügyért felelős államtitkár tájékoztatása szerint az egészségügyi tárca felvetette a nevelési-oktatási intézmények meghatározott

közelségében a termékadó törvény hatálya alá tartozó termékek árusításának tilalmát.

Egyetértve az egészségügyért felelős államtitkár véleményével, megfontolandónak ítélem az iskolai büfékre alkalmazott elvárásokkal összhangban a nevelési-oktatási intézmények meghatározott közelségében működő élelmiszer-üzletekre vonatkozó szabályozás kialakítását.

3. Az állam a szóban forgó tevékenység gyermek-egészségügyi szempontoknak megfelelő szabályozása útján tud megfelelő környezetet biztosítani a büfék és automaták működtetésének. Az állami szabályozás mellett azonban kiemelkedően fontos a gyermekek otthoni nevelése során ezeknek a szempontoknak a hangsúlyozása is. Az OÉTI ajánlás szülőknek készült összefoglalója az alábbiakat tartalmazza: „*jobb, ha a család otthon is az egészséget támogató módon étkezik, rendszeresen kirándul, sétál, tornászik, úszik, biciklizik, stb., s ha otthon is szeretetteljes, a gyermekekre figyelő és őket segítő légkör uralkodik. A gyermekek egészséges nevelésében a család és az iskola egymás segítője.*”²⁰ Az állam ebben a családokat a tudatformálás eszközeivel tudja segíteni.

Intézkedéseim

- A vizsgálat során feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok orvoslása érdekében
- az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem *az emberi erőforrások miniszterét*, hogy kezdeményezze a nevelési-oktatási intézményekben üzemelő büféknek és automatáknak a gyermekek egészséges étkezésével összhangban álló szabályozását; ennek keretében fontolja meg az intézmények közelében található élelmiszerüzletekre vonatkozó – a jelentésben hangsúlyozott szempontokat tartalmazó – szabályok megalkotását is;
  - az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem *az emberi erőforrások miniszterét*, hogy – kihasználva a közmédia lehetőségeit – segítse a gyermekek egészséges táplálkozására vonatkozó ismeretek terjesztését.

Budapest, 2013. június

Prof. Dr. Szabó Máté sk.

Melléklet: Lábjegyzet

¹ A kereskedelmi tevékenységek végzésének feltételeiről szóló 210/2009. (IX. 29.) Korm. rendelet 21. § (2) bekezdése szerint *a melegkonyhás vendéglátó üzlet kivételével tilos szeszes italt kimérni nevelési-oktatási, egészségügyi, gyermek- és ifjúságvédelmi intézmény bármely bejáratától számított 200 méteres közúti (közterületi) távolságon belül.*

² <http://www.kormany.hu/hu/dok?source=8&type=302#!DocumentBrowse>

³ 2013. április 26-i keltezéssel és május 10-i véleményezési határidővel.

⁴ Childhood Obesity Surveillance

⁵ <http://www.oeti.hu/?m1id=11&m2id=120> (2013. 06. 17.)

⁶ 2005. augusztus 2-i

⁷ 56/1995. (IX. 15.) AB határozat, ABH 1995, 260, 270., 37/2000. (X. 31.) AB határozat, ABH 2000, 293, 297

⁸ Vö. 21/1996. (V. 17.) AB határozat

⁹ http://www.nefmi.gov.hu/letolt/elektronikus_ugyintezes/mntpcst_terv_101115y.pdf (2013.06.14.)

¹⁰ AJB-560/2011. számú jelentés

¹¹ E szabályt az EMMI rendeletet megelőzően a témát szabályozó 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet előírásai közé a 32/2005. (XII. 22.) OM rendelet illesztette be.

¹² EMMI rendelet 130. § (3) bekezdés

¹³ http://www.oeti.hu/download/ajanlas_iskolai_bufek_szamara.pdf (2013.06.13.)

¹⁴ Egy esetben az iskola-egészségügyi szolgálat amellelt, hogy megállapította, hogy a büfé teljes mértékben megfelel az egészséges táplálkozásban leírtaknak és elvárásoknak, jelzést tett a büfé működtetője felé a cukorkák és csokoládék káros volta miatt. Természetesen az iskola részéről a jelzés helyénvaló, ugyanakkor ez a jelenlegi

előírások elégtelenségét is mutatja.

¹⁵ Sári János – Somody Bernadette: Alapjogok, Alkotmánytan II. 342. o

¹⁶ http://www.oeti.hu/download/ajanlas_iskolai_bufek_szamara.pdf (2013.06.13.), előszó

¹⁷ http://efriral.antsz.hu/baranya/egneveles/doc/egeszseg_tapl_gyermek.pdf (2013.06.13.)

¹⁸ Az idézet önmagában felveti a kérdést, hogy összeegyeztethető-e a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való alapjogával, valamint az egészséghez való alapjoggal, hogy az állami szabályozás egészségre bizonyítottan káros termékek “korlátlan” – pusztán a piaci folyamatok által befolyásolt – reklámozását teszi lehetővé.

¹⁹ A szegedi Alsóvárosi Általános Iskola tájékoztatása szerint: „Áruautomatákat 2009-ben helyeztek ki egyrészt a büfé pótlására, (...) másrészt *bevévelt jelent az intézmény számára.*”

²⁰ http://www.oeti.hu/download/ajanlas_iskolai_bufek_szamara.pdf (2013.06.13.), összefoglaló a szülők számára